HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

[א]ומלוה שעמו פלגי אמר רב הונא אמר רב אסי [ב]בכור שמיחה מיחה אמר רבה מסתבר טעמיה דרב אסי [ג]בענבים ובצרום זיתים ומסקום אבל דרכום לא ורב יוסף אמר אפילו דרכום דרכום מעיקרא עינבי השתא חמרא כדאמר רב עוקבא בר חמא ליתן לו דמי היזק ענביו ה"נ נותן לו דמי היזק ענביו היכא איתמר דרב עוקבא בר חמא אהא דאמר רב יהודה אמר שמואל בכור ופשוט שהניח להן אביהן ענבים ובצרום זיתים ומסקום בכור נוטל פי שנים אפילו דרכום דרכום מעיקרא עינבי השתא חמרא אמר (א)מר עוקבא בר חמא ליתן לו דמי היזק ענביו: אמר רב אסי [ד]בכור שנטל חלק כפשוט ויתר מאי ויתר רב פפא משמיה דרבא אמר ויתר באותה שדה (א) רב פפי משמיה דרבא אמר ויתר [ה]בכל הנכסים כולן רב פפא משמיה דרבא אמר ויתר באותה שדה קא סבר אין לו לבכור קודם חלוקה ומה דאתא לידיה אחיל אידך לא אחיל ורב פפי משמיה דרבא אמר ויתר בכל הנכסים כולן קא סבר יש לו לבכור קודם חלוקה ומדאחיל בהא אחיל בכולהו והא דרב פפי ורב פפא [ו]לאו בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר דההוא בכור דאזיל זבין נכסי דידיה ודפשוט אזול יתמי בני פשוט למיכל תמרי [ג][מהנהו לקוחות מחונהו] אמרי להו קרובים לא מיסתייא דזבנתינהו לנכסייהו אלא מימחא נמי מחיתו להו אתו לקמיה דרבא אמר להו לא עשה ולא כלום

מר

במלוה שעמו. שהבכור נתחייב לאביו: **פלגי.** חלק בכורה יחלקו ביניהן איהו מעכב פלגא ונותן לאחיו פלגא דהוי ליה ממון המוטל בספק וחולקין דאין ידוע אי חשיב מוחזק לאביו שהרי הבכור רוצה הוא לשעבד נכסיו לאביו לגמרי ובעין יפה גמר ומקני נכסיו לאביו כדי שיהא אביו מוחזק בהך מלוה ויטול בה [ד]אותן פי שנים או דלמא לא שנא משאר מלוה הלכך פלגי. יש לשונות אחרים ולא נתיישבו לפי הלשון הכתוב בספרים. והא דאמרי' כל האומר אחריך כאומר מעכשיו דמי לאו מילתא היא אלא כשלוחו מתם דאמר רבה [קכה:] מסתבר טעמא דבני מערבא כו' וכל היכא דאמר נכסיי לך ואחריך ליורשיי מת ראשון קנו יורשי הנותן או יורשי יורשין הקודמין ליורשו אבל בעל לא דאין הבעל נוטל בראוי ואם נתן הנכסים לבת מהיום ולאחר מיתה אע"פ שמתה בחיי הזקנה הבעל יורשה דהויא לה מוחזקת בגוף הקרקע בחיי הזקנה: **אמר רב הונא אמר רב אסי.** אע"ג דאוקימנא לדברי הכל דאין הבכור נוטל פי שנים בשבח שהשביחו יתומים לאחר מיתת אביהן מיהו אם מיחה ואמר אל תשביחו חלקי אלא נחלוק מיד ואשביח אני שני חלקים שלי ואטול כל שבחן והן נתייאשו מלחלוק והשביחו הנכסים הרי מיחה בהן ויטול פי שנים דהא פסקינן לקמן יש לו לבכור פי שנים קודם חלוקה מעשה שחפץ לזכות בבכורתו והרי חפץ ליטול חלקו לאלתר וזוכה בחלק בכורתו מיד כל מקום שהוא הלכך נכסין דידיה אשבח: **אמר רבה מסתברא מילתא דרב אסי.** דיטול הבכור פי שנים בשבח שהשביחו יתומים בשביל מחאתו כשמיחה בענבים מחוברים ובצרום היתומים שלא מדעתו א"נ מדעתו ובעל כרחו שלא רצו לחלוק או זיתים היו מחוברין כשמיחה בהן ומסקום והשביחום יתומים בבצירה ומסיקה בהאי שבח שקיל בכור פי שנים שנוטל שני חלקים מן הענבים כמות שהן בצורים ולא יתן להם שבח בצירה דענבים היו ואכתי ענבים נינהו וענבים של בכור הוא דאשבוח והרי זה דומה לגוזל פרה והוקירה דמשלם אותה כמות שהיא הואיל ולא נשתנית: **אבל דרכום.** ע"מ לזכות הן בשבח דריכה לא שקיל בכור פי שנים כדתנן [ב"ק צג:] הגוזל עצים ועשאן כלים משלם כשעת הגזילה דקנייה בשינוי ה"נ קנינהו יתמי להני ענבים בשינוי כך נראה בעיני. ורבינו חננאל פירש בכור שמיחה ואמר איני מוותר חלק בכורה דיו וא"ל למחות פעם אחרת ואמר רבה ה"מ כשמיחה בענבים ובצרום זיתים ומסקום הוא דאין צריך למחות לו פעם אחרת אבל אם דרכום וחלקו ולא מיחה ויתר ולא נהירא לי חדא דאפי' לא מיחה לא הפסיד חלק בכורה עד שיטול חלק באחת מן השדות כפשוט כדלקמן ואז ויתר חלק בכורה בכל הנכסים ועוד הא אכתי לא איירינן לעיל בשום ויתור דנימא מכיון שמיחה מיחה ולא יוותר עוד: **ורב יוסף אמר אפי' דרכום.** קס"ד השתא דאפי' דרכום שקיל בשבח היין פי שנים והיינו דקא מתמה גמרא דרכום אמאי שקיל פי שנים הא מעיקרא ענבי והשתא חמרא וקנייה בשינוי כדפרישית. ומשני כדאמר רב עוקבא כו' לקמן ה"נ נותן לו דמי היזק ענביו כלומר האי דאמר רב יוסף אפי' דרכום לא ליטול שבח היין היתר על הענבים אמר דודאי לא שקיל אלא דמי ענבים אלא הכא במאי עסקינן שפחת היין ונשפך או נתקלקל שאין שוה כדמי ענבים ואתא רב יוסף למימר דאפי' דרכום ופחתו בכור נוטל פי שנים בענבים בצורים כדמים שהיו שוין הענבים דכיון דמיחה בהן לא הוו להו לדרוך ענבים שלו ומשלמים לו דמי ענביו הכל כשעת הגזילה ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי רבה איירי דאין נוטל בשבח היין ורב יוסף אתא למימר דה"נ לא שקיל בפחיתת היין מדמי ענבים: **דאמר רב יהודה אמר שמואל בכור ופשוט כו' נוטל פי שנים.** וכגון שמיחה: **אמר רב עוקבא כו'.** וה"ק ואפי' דרכום נוטל פי שנים בענבים בצורים כמו שהן שוין קודם דריכה: **בכור שנטל חלק.** באחת מן השדות כאחד מאחיו חלק פשיטות: **ויתר.** כלומר הרי מחל חלק בכורה כדמפרש לקמיה אי בהאי שדה אי בכל הנכסים. וטעמא כדאמרן לעיל [קכד.] אם אמר איני נוטל ואיני נותן ראשי דכיון דמתנה קרייה רחמנא [דברים כא] ואיהו לא בעי לה לא הויא מתנה ולא יזכה בה עוד: **קסבר אין לו לבכור.** חלק בכורה לא לתת ולא למכור קודם חלוקה כדכתיב [שם] לתת לו עד דאתיא לידיה דמקבל מתנה הלכך האי שדה שבא לידו חלקו ממנה והיה לו לזכות בו חלק בכורה דהא שעת חלוקה הוא וקרינן ביה לתת לו (ב) הלכך מצי מחיל אבל בשאר נכסים לא מצי מחיל דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם דעד שעת חלוקה לא זכי בהו וכ"ש בחלק פשיטות דלא זכי קודם חלוקה שלא הוברר חלקו ומיהו אם מת קודם חלוקה ל"ש בכור ול"ש פשוט בנו יורש עם האחין ונוטל חלק אביו כשיבאו לחלוק דלא גרע היכא דמת האב ואח"כ מת הבן דבן הבן יורשו מהיכא דמת הבן בחיי האב דבן בנו יורשו כדכתיב ובן אין לו [במדבר כז] עיין עליו [לעיל קטו.] אבל קודם חלוקה אין יכולין למכור לא האב ולא הבן: **יש לו לבכור קודם חלוקה.** ואע"ג דחלק פשוט אין לו דהא כתיב לתת [דברים כא] משעת שמת האב הוא ראוי ליתן לו הלכך בבכור תליא מילתא דבשעה שירצה יזכה בחלקו וכדאמרן לעיל בכור שמיחה מיחה והלכך יש כח בידו למחול כל שעה שירצה דהיינו דבר שבא לעולם ואנן סהדי דכי היכי דאחיל בהא שדה אחיל בכולהו וכיון דיש כח בידו לזכות יש כח נמי בידו ליתן ולמחול והויא מחילה: **בנכסי דידיה ודפשוט.** יש מפרשין בחלק בכורתו ובחלק פשיטותו ואין זה לשון גמרא. ועל כרחי זקוק אני לפרש שמכר כל הנכסים שני חלקים שלו וחלק פשוט אחיו מקמי דניפלוג בהדיה מכר כל השדה שלא ברשות אחיו ולצורך אחיו לתת לו מעות של חלקו: **למיכל תמרי.** מאותו שדה בשביל חלק אבוהון: **מחונהו.** הכוס: **אמרו להו.** ללקוחות קרובייהו דיתמי: **דזבנתינהו לנכסייהו.** שלא מדעתם ושלא מדעת אבוהון דהא ודאי חלק פשוט אחיו לא היה יכול למכור: **לא עשה.** הבכור ולא כלום במכירה זו:

מר

קרקע בחוב אביהן היא חוזרת וגובה מהן בשבועה כדין בעל חוב או אם פטרה מן השבועה גובה ממלוה שהיא ביד אחרים אפי' לר"ע ודלא כאבא שאול בן אימא מרים [ה] ואין לומר דההוא כרבי אתיא אבל לרבנן הוי מלוה ראוי דהא לא משתמיט התם שום אמורא לאוקומי כרבי משמע דליכא מאן דפליג אלא כ"ע אית להו מלוה מוחזקת לגבי כתובה [א] ובזמן הזה דתקינו גאונים דגביא אשה ובעל חוב ממטלטלי דיתמי כמו ממקרקעי יתומין שגבו בחובת אביהן בין מקרקעי בין מטלטלי חוזרת אשה וגובה מהן כי היכי דבמקרקעי משום דר' נתן חשיב כאילו גבאן אביהן מחיים הכי נמי במטלטלי [ב] וצריך עיון דרב פפא סבר הכא בין גבו קרקע בין גבו מעות אין לו אם כן סבר שעבודא לאו דאורייתא דשילהי גט פשוט (לקמן ד' קעה:) מדמי להו אהדדי ובפרק קמא דקדושין (ד' יג:) סבר רב פפא שעבודא דאורייתא: **ובמלוה שעמו פלגי.** לא משום דקי"ל ממון המוטל בספק חולקין דהא לא קי"ל כסומכוס כדפרישית לעיל (ד' נה. ד"ה ומ"ש) אלא תקנת חכמים היא הכא ° ובמקום שמפורש בהדיא דחולקין: **אבל דרכום לא.** לפי' הקונט' דטעמא משום דקנאום בשינוי קשיא דהיכי פריך מעיקרא ענבים והשתא חמרא הא איכא למ"ד בהגוזל קמא (ב"ק ד' סה.) ° שינוי במקומו עומד:

לא

נח א מיי' פ"ג מהל' נחלות הלכה ה סמג עשין לו טוש"ע ח"מ סי' רעח סעיף ז:

נט ב ג מיי' שם הל' ו ועיין בהשגות ובמגיד משנה טוש"ע שם סעיף ט:

ס ד ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף ח:

רבינו גרשום

דאבא: ובמלוה שעמו פליגי. שאם הבכור לוה מאביו ונשאר אותה מלוה בידו יטול ממנה חלק כדפשוט והחלק של הבכורה יטול המחצית בלבד וחצי האחר יחלוקו ביניהן האחים ומאי טעמא יטול מחצית ממנה חלק בכורה משום דלא דמי הא מלוה שעמו למלוה שישנה אצל אחרים דהתם לאו מוחזק הכא מוחזק והואיל ויש לה שם מלוה בדין הוא דלא שקיל מינה חלק בכור. אבל הואיל דמוחזק הוא מהני ליה דשקל פלג דבכורה: ל"א במלוה שעמו פליגי. כלומר אע"ג דפסיק רב פפא הלכת' הני מילי במלוה שישנה אצל אחרים אבל במלוה שעמו פליגי עליה בני מערבא (א) דשקיל מיניה פי שנים: בכור שמיחה. ליתומים ואמר אין רצוני שתשביח נכסים של אבא עד שתתנו לי חלק בכורתי ולא רצו אלא השביחו אע"ג דאמרן לעיל אבל בנו בתים כו' השביחו נוטל פי שנים אף בשבח משום דמחאתו היה מחאה: בענבים ובצרום. הואיל שהיו משובחין בחיי אביהן ולא דרכום אלא בצרום בלבד ומיחה על הבצירה בצירה לא חשיב שבח כל כך אע"פ שטרחו ובצרום שקיל בכורה מענבים מובצרים ואינו מנכה להם כלום הואיל דמיחה וכן נמי בזיתים ומסקום אבל דרכום שכבר נשתנו שעכשיו הוא יין שטרחו בהן הרבה אע"פ שמיחה אינו נוטל פי שנים ביין: רב יוסף אמר אפי' דרכום אם מיחה מיחה ונוטל: ומקשי' הא הוו השתא חמרא שהשביחו יתומים ולא מטא לידא דאבוהון. נותן לו דמי היזק ענבים שאם דרכום הרבה אובדות מהם והרבה מתפזרות מהן אותו היזק ישלמו ליה ולא נוטל פי שנים: והא דרב עוקבא (ב) דאמר בכור ופשוט שהניח כו' מוקים לה במיחה: חלק כפשוט. שלא נטל פי שנים: ויתר באותה שדה. ולא יהבינן ליה טפי באותה שדה כי אם כפשוט אבל בשאר [הנכסים] לא ויתר: ויתר בכל הנכסים. דבשאר נכסים נמי לא שקיל פי שנים. אין לבכור בנכסי אביו כלום קודם חלוקה כלומר לא ליתן ולא למכור. הלכך מה דאתא לידיה אותה שדה בלבד שחלק עם אחיו ולא נטל ממנה אלא כפשוט באותה שדה שכבר באתה לידו ויתר. אבל בכל הנכסים שעדיין לא באו לידו לא מחל חלק בכורה: זבין נכסיה דידיה ודפשוט. אחוה קודם שחלקו אתו לקמיה דרבא לדינא ואמר להו לא עשה ולא כלום אותו מכר:

מסורת הש"ס

א) [נ"ל רב עוקבא], ב) [ברכות ט. וש"נ], ג) רש"ל, ד) [נ"א איהו], ה) [בכתובות דף פג.],

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ובמלוה כו' ובמקום שמפורש בהדיא דחולקים. עי' לעיל דף סב ע"ב תוס' ד"ה אתמר: שם ד"ה אבל כו' שינוי במקומו עומד. עי' ב"ק דף סו ע"ב תוס' ד"ה מי דר"ל ס"ל דשינוי קונה ועיי"ש דף לד ע"א בסופו דשמואל ס"ל דשינוי קונה וא"כ פריך הכא שפיר לר"י ושמואל לשיטתם:

הגהות הב"ח

(א) גמ' מאי ויתר רב פפא וכו' באותה שדה קא סבר אין לו לבכור קודם חלוקה ומה דאתא לידיה אחיל אידך לא אחיל רב פפי משמיה דרבא וכו' כולן קא סבר יש לו: (ב) רשב"ם ד"ה קסבר וכו' לתת לו מצי מחיל כצ"ל ותיבת הלכך נמחק:

מוסף תוספות

א. וז"ל הרבינו יונה: ונפקא מינה וכו' כגון אם גבו היתומים קרקע בחובת אביהם וכו', א"נ השתא דתקון הגאונים וכו' דגבו ממטלטלי דיתמי וכו'. ב. [ולכן] גובה כתובתה ממנה, כיון שכבר נשתעבדה לה, משא"כ בבכור ובעל, דבעל נמי אין לו שום זכות בגוף מלוה ונזיקין על אשתו אלא לאחר מיתה. שם.

א) לשון זה שכ' רבינו עולה שפיר לפי גירסתו ז"ל שגרס פליגי אבל לגי' הרשב"ם ז"ל דגרס פלגי בלא יו"ד אינו מיושב כ"כ. ונראה דלזה כוון הרשב"ם ז"ל במש"כ ויש כו' ולא נתיישבו לפי הלשון הכתוב בספרים ודו"ק. ב) נ"ל והא דרב עוקבא דאמר ליתן לו וכו': דאמר רב יהודה אמר שמואל בכור ופשוט שהניח וכו'.